

UKRAINA ELANIKKONNAKAITSE: ÕPPETUNDE ESIMESTEST SÕJAKUUDEST¹

IVO JUURVEE

Võtmesõnad: elanikkonnakaitse, varjumiskohad, ohuteavitus, Ukraina, Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus

Ülevaade. Esimestel kuudel pärast Venemaa täiemahulise sissetungi algust Ukrainasse piirdus info konfliktist peamiselt meediakajastusega, suur osa saatkondade personalist oli riigist lahkunud ning piirkonda reisisid vaid vähesed ametnikud ja diplomaadid. Ei ajakirjanikud ega diplomaadid tundnud sõja kriitilistel esimestel kuudel eriti huvi elanikkonnakaitse vastu. Saamaks aimdust Ukraina elanikkonnakaitsest võttis Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus (RKK) tõenäoliselt esimese mõttekojana 2022. aasta mais ette uurimisreisi. Selle käigus tutvuti purustuste ja nende likvideerimisega Kiievi, Tšernihivi ja Harkivi oblastites, jõudes 20–25 km kaugusele rindest. Vesteldi nii ametnike kui tavainimestega ning lisaks purustustele sai näha ka ohuteavituse ja avalike varjumiskohtade toimimist reaalses sõjaolukorras. Artiklis näidatakse, kuhu oli Ukraina elanikkonnakaitse arenenud kahe ja poole esimese sõjakuuga.

¹ Artikkel on tõlgitud. Originaal: Juurvee, I., 2022. *Civil Defence in Ukraine: Preliminary Lessons From the First Months of War*. Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskus. Analüüs. [Võrgumaterjal] Leitav: https://icds.ee/wp-content/uploads/dlm_uploads/2022/11/ICDS_Analysis_Civil_Defence_During_the_War_in_Ukraine_Ivo_Juurvee_November_2022.pdf.

SISSEJUHATUS

Alates Venemaa sissetungist Ukrainasse 24. veebruaril 2022 on sõjategevus, hävitatud linnad ja julmused Ukraina tsiviilelanikkonna vastu olnud rahvusvahelise meedia tähelepanu all. Kuigi need väärivad lõviosa avalikkuse tähelepanust, on praeguse kriisil – 21. sajandi esimesel suuremal konventsionaalsel sõjal Euroopas – muidki aspekte, millest peaksime tegema praktilisi järeldusi. Eelkõige puudutab see elanikkonnakaitset: kuidas on ellu jäänud ja jätkab elamist tsiviilelanikkond hiljuti vabastatud aladel või kaugel rindejoone taga? Kuidas mõjutab see tsiviilinfrastruktuuri? Mida saavad teised riigid õppida Ukrainast, et valmistuda võimalikuks sõja puhkemiseks?

Kahjuks oli teave esialgu kõrvaliste isikute jaoks napp, ainsaks usaldusväärseks allikaks olid paaril esimesel sõjakuul meediaväljaanded. Lääne ajakirjanikud on teinud muljetavaldavalt tööd, kuid nende kajastusel olid siiski mõningaid piiranguid. Esiteks ei keskendunud nad peaaegu kunagi elanikkonnakaitsele. Teiseks ei räägi nad peaaegu üldse ukraina ega vene keelt ja peadid toetuma kohalikele vahendajatele.

Hoolimata sellest, et Ukrainasse reisis sõja alguskuudel hulgaliselt lääne ametnikke, olid nende reisirid tavaliselt ajaliselt piiratud ning päevakava Ukraina võõrustajate poolt paika pandud. Ukrainas viibis üksjagu diplomaate ja nende arv kasvas, kui oht pealinnale Kiievile on vähenes. Nende liikumine oli aga endiselt piiratud. Abitöötajad olid liiga hõivatud oma otseste kohustustega ning neil ei olnud lihtsalt piisavalt aega ega vahendeid elanikkonnakaitse kajastamiseks.

Eespool nimetatud piirangute ületamiseks otsustas RKK meeskond korraldada uurimisreisi, tõenäoliselt ühe esimestest – kui mitte kõige esimese –, mille lääne mõttekodalased Ukrainasse pärast 2022. aasta veebruari tegid. Peamiselt pakkusid uurimis- meeskonnale huvi Venemaa sõjaväe tekitatud kahju ulatus ja laad, samuti esmased jõupingutused kahju kõrvaldamiseks ja edasiste kahjude leevendamiseks, suhtlus tsiviilelanikkonnaga ning rakendatud ennetusmeetmed. Reisi plaan ja eesmärk oli viia läbi visuaalne vaatlus ja intervjuud ning mitte tugineda juba olemasolevatele sekundärsetele allikatele ja pressikajastusele.

Sellest hoolimata kehtis palju piiranguid; meeskonna juhtpõhimõte oli alati järgida reegleid. Esiteks tuli olla äärmiselt ettevaatlik, et vältida tahtmatult Ukraina vägede personali ja positsioonide tuvastamist puudutava tundliku teabe avalikustamist, mida Venemaa väed võiksid hiljem kasutada. Et vältida konflikte Ukraina õiguskaitseasutustega, ei kogutud üldse mingit potentsiaalselt tundlikku teavet, sh hoiduti positsioonide ja sõjaväelaste pildistamisest. Kuid arvestades meeskonna ulatuslikku reisimist ja tähelepanu üksikasjadele, võis artiklisse sattuda mõningal määral tundlikku teavet

juhuslikult ja ilma pahatahtliku kavatsuseta. Seda tõenäosust silmas pidades ei avaldatud analüüsi kohe pärast missiooni lõpetamist, vaid alles pool aastat hiljem.

Teiseks avastas uurimiserühm, et olemasoleva kontaktvõrgustikuga oli küll endiselt võimalik kohtuda, kuid ainult siis, kui kohtumised olid eelnevalt kokku lepitud ja intervjueeritavatele anti võimalus rääkida anonüümselt. Kohtumised kohalike ametnikega olid lühikesed, et mitte segada neid nende töökohustuste täitmisel, seetõttu välistati süvaintervjuud.

Tasub meeles pidada, et erinevalt valitsusametnikest ja ajakirjanikest ei väljastata mõttekodadele mingeid eridokumente (nt diplomaatilisi passe või pressiakrediteeringuid). Sama kehtib ka konfliktipiirkonna käitumisjuhendi kohta – ei ole olemas spetsiaalset reeglistikku, mis juhiks mõttekodalast sõjapiirkonnas. Seega oli reis mingil määral n-ö piiride katsetamine.

1. PURUSTUSED

2022. aasta mai alguseks oli selge, et Kiievi linnale ei ole otsest maismaarünnaku ohtu. Kiievest loodes ja kirdes olid Venemaa väed taandunud kuu aega varem, nii et diplomaatilised esindused, sealhulgas Eesti suursaadik, olid Ukraina pealinna tagasi pöördunud. Harkivi ümbruses oli juba alanud edukas Ukraina vasturünnak. Linn oli Venemaa suurtükiväe haardeulatusest teatud määral väljas ja nägi üle pika aja esimesi tulistamisvabu päevi. Meeleolu oli sellal optimistlik, kuigi hiljem Venemaa tuli paraku jätkus.

Uurimiserühma tunnistajate sõnul tekitasid põhilist kahju Vene lennupommid ja suurtükivägi: haubitsad ja mitmikraketiheitjad (122 mm, 152 mm ja tõenäoliselt 203 või 220 mm mitmikraketiheitjad). Piiratud aja ja teadmiste tõttu ei olnud võimalik kindlaks teha, milliseid relvi täpselt kasutati. Kiievis oli teateid mõningatest kahjustustest täppislaskemoona poolt, kuid sealgi ei olnud relvade täpset tüüpi võimalik kindlaks teha. Osaliselt võis endistes lahingutegevusvööndites ja varem okupeeritud aladel tuvastada käsirelvade tule jälgi, mis võisid tuleneda võitlusest Venemaa luure- ja diversioonirühmadega.

Joonis 1. Kuuliaukudega kiosk Harkivi kesklinnas (Foto autor: Ivo Juurvee)

Märkimisväärne on, et hävitatud olid kõik vabastatud alade bensiinijaamad. Mõni võis olla sihtmärgiks enne venelaste edasitungi, mõni sai kahjustada sõjategevuse käigus. Siiski ei saa välistada süütamisjuhtumeid venelaste taganemise ajal. Sõltumata põhjustest ei saanud tsiiviilelanikkond enam bensiinijaamu kasutada.

Joonis 2. Hävinud bensiinijaam (Foto autor: Ivo Juurvee)

Harkivis ja Tšernihivis, rindejoone läheduses asunud suurlinnades esines kesklinna linnaosades mõningaid kahjustusi. Osa sihtmärke võis seletada piirkonnas asuvate administratiivhoonetega, nagu näiteks Harkivi oblastivalitsus ja seda ümbritsevad tänavad. Meedias levisid sellest piirkonnast fotod, mis said peagi laialdaselt tuntuks.

Tšernihivis said haldushooned märkimisväärselt kahju, sealhulgas näiteks Ukraina julgeolekuteenistuse (SBU) piirkondlik peakorter.

Kõige tõsisemad kahjustused – tõenäoliselt Venemaa suurtükiväe põhjustatud – registreeriti eeslinnades, mis asusid Venemaa edasitungi suunal. Viimaste hulka kuuluvad Saltivka, Harkivi põhjapoolne eeslinn; linnaosad Tšernihivi kirde- ja edelaosas; Borodjanka, Irpin ja Butša Kiievist lääne pool.

Purustused olid erineva iseloomuga. Kõige haavatavamad olid väikesed eeslinnaeramud. Hoolimata sellest, et eeslinnad ei ole sõjaliselt olulised, olid need sageli sihtmärki. Tihti olid sellised väikesed elamud tabamuse korral täielikult hävinud ja ainult rusud tähistasid majade kunagisi asukohti. Tšernihivi linn sai nii tõsiseid ja ulatuslikke kahjustusi, et mõnes linnaosas olid kahjustamata vaid vähesed hooned.

Tavalised nõukogude elamud, viie- või üheksakorruselised paneelhooned, kannatavad olenevalt kaliibrist ilma kokku varisemata välja ühe või kaks mürsutabamust, kuid mitu korterit põleb tühjaks. Rohkem otsetabamusi, samuti raskemad mürsud või lennukipommid, põhjustavad aga suurte majaosade kokkuvarisemist. Kahjustused võivad piirduda üksikute osadega või põhjustada kuni kolmandiku maja kokkuvarisemise, muutes selle elamiskõlbmatuks. Sellised elamud linnade äärealadel on sagedamini kannatada saanud – mida lähemal oli maja linna piirile, seda suuremad olid kahjustused. Vaenlase suurtükiväe või mitmikraketiheitjate tule all moodustasid need keskmise kõrgusega hooned linnalähedases piirkonnas barjääri, mis kaitses järgmisi hooned. Mõnel juhul võisid paneelmajad erinevas ulatuses seest tühjaks põleda. Päästemeeskondadel võis puududa kas juurdepääs tulekustutusveele või ei olnud nad võimelised õigeaegselt reageerima samaaegsete juhtumite suure arvu või piirkonnas toimuva sõjategevuse tõttu; näiteks meenusid Saltivka elanikud vastase suurtükitules hukkunud kiirreageerijaid.

Suuremad telliskivihooned on üldiselt vastupidavamad: need varisevad kokku harva, kuid on sama tuleohtlikud kui paneelmajad. (Nõukogude ajal kasutati administratiivhoonete ehitamiseks peamiselt telliskivi.)

Joonis 3. Kasutuskõlmatuks muutunud elamu (Foto autor: Ivo Juurvee)

Kolmas kõige levinum elamuehitustüüp on valatud betoon, seda tehnoloogiat on kasutatud peamiselt viimastel kümnenditel. Sellistel hoonetel on vastupidavad vahe-laed, kuid kerged seinakonstruktsioonid. Tabamuse korral paiskuvad hoone aknad ja

isegi välisseinad tavaliselt laiali. Siiski ei nähtud uurimisreisi ajal ühtki kokku varisenud betoonhoonet.

Õppetunnid on ilmselged. Piirkonna piisava õhutõrje puudumisel tuleb administratiivhooned õigeaegselt evakueerida. Kui vahetus läheduses ei ole piisavalt varjendeid, nagu enamikus riikides, on soovitatav riigiasutuste hajutamine. Sellised ennetavad meetmed näivad olevat üsna hästi toimunud, isegi sõjaliste objektide puhul. Näiteks jätkasid suuresti tänu õigeaegsele hajutamisele veebruaris oma tegevust Ukraina õhujõud ja õhukaitse. Meede osutub tõhusamaks tsiviilhalduslike hoonete puhul. See sõda on näidanud, et kui vaenlasel on piisavalt laskemoonavarusid, muutuvad tsiviilobjektid sageli sihtmärgiks.

Avalikud hooned on Ukrainas tavaliselt ehitatud tellistest ja valatud betoonist või paneelidest. Seetõttu olid pihta saamise korral tulemused sarnased elamutega, nagu on näidanud Harkivi ja Tšernihivi linnade haigla-, kooli- ja ülikoolihooned, mis osaliselt hävisid. Sama haavatavad on ka laod, supermarketid aja turuplatsid, mis on olulised tsiviilinfrastruktuuri sõlmpunktid.

Tuleks teha ettevalmistusi, et hõlbustada tsiviilelanikkonna kohest evakueerimist, kui tiheasustatud piirkond satub suurtükitule alla. See on äärmiselt oluline linnalähedaste piirkondade puhul, kus eramajad hädaolukorras varjupaika ei paku. Isegi kui majal on kelder olemas, ei paku see õhurünnaku korral piisavalt kaitset.

2. VARJUMISKOHAD JA HOIATUSSIREENID

Ukraina varjendite võrgustik pärineb nõukogude ajast. Varjendid ehitati kaitseks tuumasõja eest ja need on osutunud piisavaks, et üle elada konventsionaalne sõda. Nende arv on siiski piiratud. Lisaks ei pruugi inimesed neid alati kasutada, nagu näitas vestlus Saltivka elanikuga, kelle maja sai pommitamisel kergelt kahjustada:

Küsimus: „Kas teie piirkonnas on varjend?“

Vastus: „Jah, on küll. See on kohe nurga taga, kooli keldris. See ehitati nõukogude ajal.“

K: „Olete seda kunagi kasutanud?“

V: „Ei.“

K: „Kas kartsite, kui teie juures pommitati?“

V: „Kartsin.“

K: „Miks te siis varjendisse ei läinud?“

V: „Ei tea...“

Väikeste muudatustega kordub vestlus eri kohtades. Siiski tasub märkida, et vestluskaaslased olid mehed. Nende perekonnad olid evakueerunud kas välismaale või Ukraina suhteliselt turvalistesse läänepoolsetesse piirkondadesse või olid õhuhäirete ajal minemas lähedalasuvatesse varjenditesse.

Tundus, et tsiviilelanikkond harjus pidevalt varitseva ohuga suhteliselt kiiresti ja ka õhurünnaku hoiatussireenid olid muutunud igapäevaseks. Alates 6. maist kuni 11. maini 2022 registreeris RKK ekspeditsioon Kiievis 19 õhurünnakute hoiatussignaali (st keskmiselt 3 päevas), mis võisid kesta vaid 8 minutit või isegi üle 2 tunni (keskmiselt 32 minutit). Aruandeperioodi jooksul ei olnud pealinn siiski tunnistajaks ühelegi tabamusele – viimati maandus Kiievis rakett 28. aprillil, kui linna külastas ÜRO peasekretär António Guterres.¹ Enamik inimesi jäi õhurünnaku sireenide ajal rahulikuks ja tasa-kaalukaks. Paanika võib olla nakkav, kuid seda on ka rahulikkuks. Olles mures laialdase trotsi pärast ja oodates 9. mai võidupüha eel suuremat arvu raketirünnakuid, kutsus president Zelenskõi ukrainlasi üles olema ettevaatlikumad.²

Lisaks spetsiaalselt ehitatud pommivarjenditele sobib varjumiseks ka Kiievi metroo. Siiski on selliste varjendite arv piiratud ja nende võrgustik hõre, seega pidid Kiievi elanikud olema leidlikud ja improviseerima. Kõige tavalisem lahendus oli keldriakende tugevdamine liivakottidega. Siiski ei pruugi kõik sellised meetmed olla võrdselt tõhusad. Näiteks hotellis, kus viibis RKK meeskond, oli muudetud ajutiseks pommivarjendiks üks tuba, mille aknad olid blokeeritud liivakottidega. Tuba asus aga teisel korrusel, mistõttu see antud otstarbeks hästi ei sobinud.

Lisaks puudusid mõne varjumiskoha juures nähtavad märgised. Eeldati, et tsiviiliskud kas teavad nende asukohta või tuginevad navigeerimiseks nutitelefoni rakendustele. Rakendused olid kasutajasõbralikud isegi neile, kes ei rääkinud ukraina keelt, kuid rakenduse kasutamise eelduseks oli eelnevalt telefoni paigaldatud kohalik SIM-kaart.

Kuigi õhurünnakute hoiatused olid üsna sagedased kõigis suurlinnades, mida ekspeditsioon külastas, olid sireenid harvad – selgelt olid need kuuldavad ainult Kiievi kesklinnas Maidani väljaku ümbruses, samas kui heli sumbus tiheasustusaladel väga kiiresti. Vähem kui poole kilomeetri kaugusel Maidani väljakust oli sireene siseruumides vaevalt kuulda, rääkimata olukordadest, kus sireene summutasid muud segavad helid, nagu näiteks muusika kõrvaklappides või televiisor. Seetõttu võib järeldada, et

¹ BBC News, 2022. Ukraine war: Rockets hit Kyiv as UN chief admits failings. *BBC News*, 29th of April 2022. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61265635>.

² Office of the President of Ukraine, 2022. *Ukraine is defending itself against the onslaught of tyranny, and this struggle for freedom is comprehensible in every corner of the globe - address by President Volodymyr Zelenskyy*. 6th of May 2022. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.president.gov.ua/en/videos/ukrayina-zahishayetsya-vid-napadu-tiraniyi-i-cya-borotba-za-2425>.

nutitelefoni rakendus oli kõige usaldusväärsem hoiatusvahend, kuna uurimisreisi ajal oli olemas stabiilne internetiühendus ja ei esinenud elektrikatkestusi.

Joonis 4. Hotelli improviseeritud varjumiskoht (Foto autor: Ivo Juurvee)

3. LAHINGUJÄRGNE KORISTUS

Rusud, leekides, mahajäetud Venemaa relvajõudude soomukid, surnukehad tänavatel – see ei ole keskkond, kus tsiviilelanikud võiksid elada või peaksid elama. Linnad tuleks puhastada niipea kui päästeoperatsioonid on lõppenud ja võimalike kuritegude tõendid on kogutud.

Meedias laialdaselt kättesaadavad enne-ja-pärast-fotod annavad tunnistust sellest, et Ukraina on ülesandega uskumatult hästi toime tulnud. Sõjaline vanametall on tänavatelt peaaegu kõikjal ära koristatud. Hoolimata RKK ekspeditsiooni ulatuslikest reisidest avastati vaid kolm põlenud BMP-d (БМП, jalaväe lahingumasin) ja üks MT-LB (MT-ЛБ, mitmeotstarbeline, täielikult amfiibne, roomikutega soomustatud lahingumasin). Viimane asus keset põldu ja oli plahvatusohu tõttu veel ära vedamata.

Diplomaatilise passi või pressiakrediteeringu puudumise tõttu ei saanud RKK uurimigrühm reisida Saltivkasse, kuna suurem osa põhjapiirkonnast oli suletud ja lõhkekehade kõrvaldamise meeskonnad jätkasid oma tööd. Teistes piirkondades olid rusud tänavatelt ära koristatud. Tänavatel oli väga vähe tsiviilsõidukite vrakke, mõned neist olid juba paigutatud ajutistesse ladustamiskohtadesse, mis viitab suurele puhastustööle.

Joonis 5. Ladustuspaigale kogutud hävitatud tsiviilsõidukite vrakid Irpini ja Kiievi vahel (Foto autor: Ivo Juurvee)

Puhastuse esmane etapp pidi olema juba lõppenud: RKK meeskond puutus rasketehnikaga kokku vaid ühel korral. Samal ajal olid paljud hooned lootusetult kahjustatud ja vajasisid lammutamist.

Tuleb korrata, et sõjategevuse ohvriks jäänud linnaosadest ei tohiks saada vabaõhumuuseumi välismaalastele külastamiseks – inimesed peavad saama oma eluga jätkata. Ukraina peab aga siiski säilitama sõjamälestuse. Seda silmas pidades kuulutas president Volodõmõr Zelenskõi Iripini äärelinnas asuva hävitatud silla mälestuspaigaks.

Joonis 6. Purustatud sild Iripini ja Kiievi vahelisel maanteel (Foto autor: Ivo Juurvee)

Raudtee- ja maantee sillad said suuresti kannatada. Siiski õnnestus ametivõimudel üsna kiiresti paigaldada ajutised sillad. See seadis sõidukitele teatavaid piiranguid: kui varem võttis sõit Kiievest Tšernihivisse umbes 90 minutit, siis mai alguses võttis see koos kõigi vajalike übersõitudega aega 4 tundi.

Õnneks jäid paljud linnade piirkonnad kahjustustest puutumata. Kiievi, Harkivi ja Tšernihivi kesklinna linnaosad olid täiesti korras: tänavad olid puhtad ja lilleaiad hooldatud. See võib olla üks kõige ootamatuid õppetunde: normaalsuse tunne või vähemalt normaalsuse illusioon on väga oluline. Ajal, mil RKK meeskond viibis Harkivis, oli linnas endiselt kuulda suurtükiväge, ühistransport ei töötanud, oli tõsine kütu-

sepuudus. Sellegipoolest pakkusid linnapargid lohutust Harkivi 800 000 elanikule, kes varasemast 1 500 000st linna jäänud olid.

Paljude tundmatute ja varjatud ohtudega sõjaoludes on terve mõistus tsiviilelanike jaoks väga oluline. Enne Tšernihivi linna ja selle ümbruskonda minemist pidasid Ukraina sõjaväelased RKK meeskonnaliikmetele miiniteadlikkuse kohta lühiloengu, milles käsitleti varem okupeeritud territooriumidel asuvate miinipildujate ja lõhke-mata lahingumoonat teemat. „Jälgige, kuhu astute“ ja „jääge tähistatud aladele“, olid nende praktilised soovitusel. Konkreetsete hoiatusmärkide puudumisel tuli alati kasutada tervet mõistust, surudes ühtlasi alla uudishimu. Näiteks äratas mõningast professionaalset huvi üks suurtükiväe manöövrilala, kust Venemaa väed olid hiljuti tagasi tõmbunud ja hüljanud ka varustuse. Siiski olid suurtükiväe mürsud selge märk sellest, et see ala vajas EOD-üksuste edasist tööd.

4. JÄRELDUSI ESIMESTE SÕJAKUUDE KOGEMUSEST

Artikli eesmärk ei olnud uurida, kuidas sõda vältida või võita. Peatuti sellel, kuidas tsiviilelanikkond elab üle sõja, kui see on juba puhkenud. Lõplikud õppetunnid Venemaa sõjaagressiooni kohta Ukrainas saame ajalooramatutest ja mõttekodade aruanne-test kunagi tulevikus, kuid peame juba täna olema valmis tsiviilelanikkonna kaitsmi-seks, tuginedes Ukraina ainulaadsele ja praktilisele kogemusele.

Esiteks on tsiviilinfrastruktuur jätkuvalt Venemaa relvajõudude sihtmärk. Haldusasu-tuste, ladude, poodide ja kaubanduskeskuste, bensiinijaamade, haiglate, koolide ja ülikoolide ning elamute kahjustamine võib inimestele avaldada kumulatiivset, pigem moraalset kui füüsilist mõju.

Teiseks oleks ebapraktiline ja äärmiselt kallis – kui mitte võimatu – üles ehitada üleriigilist tugevat õhutorjet tiibraketide ja muu täppislaskemoona vastu. See ei suudaks kunagi katta kõiki elanikkonnakeskusi ja kriitilisi rajatisi, ja isegi seal, kus see on ole-mas, võivad vaenlase löögid olla ikkagi aeg-ajalt edukad.

Kolmandaks ei pruugi Venemaa täppislaskemoon olla nii täpne, kui varem arvati. See-tõttu võivad tsiviilelamud ja -infrastruktuur, kui need asuvad kriitilise infrastruktuuri läheduses, muutuda tahtmatuteks sihtmärkideks.

Sellest tulenevalt peame:

- evakueerima rinde lähedusest nii palju inimesi kui võimalik – kui tsiviilelanik-kond jääb Vene suurtükiväe laskekaugusesse või Vene okupatsiooni alla, on tulemused traagilised;

- hajutama ametiasutused – ministeeriumid, ametid ja suuremad kohalikud omavalitsused – juba enne rünnakut;
- ehitama ja korraldama varjumiskohtade süsteemi – kõiki ei ole võimalik õigel ajal evakueerida;
- töötama välja elanikkonna hädaolukorra hoiatussüsteemi, mis oleks töökorras sõltumata asukohast, elektrivarustusest ja internetiühenduse katvusest;
- viima läbi regulaarseid rahuaja koolitusi, et olla valvsad, suurendada teadlikkust ning võidelda apaatia ja rutiinistumise vastu seoses kõikjal valitseva ohuga;
- koristama prahti ja hoidma elanikkonnakeskused korras – puhtad linnad ei ole mitte ebaoluline luksus, vaid tõstavad elanike moraali;
- analüüsima uusi andmeid ehitusmaterjalide vastupidavuse kohta sõjalise rünnaku korral;
- viima läbi uuringuid sõja mõju kohta tsiviilelanikkonna vaimsele tervisele, kes on piiratud aja jooksul otsese rünnaku all või pikema aja jooksul rünnakuohu all.

Ukraina kogemus on suurepärane näide selle kohta, et kuigi sõjaga seotud kahjud tsiviilinfrastruktuurile näivad olevat ja tegelikult ongi kohutavad, võivad ühiskonnad osutada piisavalt vastupidavaks, et jääda ellu ilma kokku varisemata. Oluline on meelles pidada, et Venemaa täiemahuline sõjaline sissetung oli Ukrainas reaalne oht alates 2014. aastast ehk kaheksa aastat. Pikk sõjaline konflikt riigi idaosas on andnud ukrainlastele olulise, ehkki kahetsusväärse ja soovimatu psühholoogilise koolituse. Aastal 2022 oli Ukraina küpsem ja sõja katsumuseks paremini ette valmistatud, kui enamik Euroopa riike oleks sarnases olukorras olnud. Ukrainast saadud hindamatuid õppetunde tuleb uurida, õppida ja võimalikult kiiresti üle võtta.

LISA. UURIMISREISI ÜKSİKASJAD

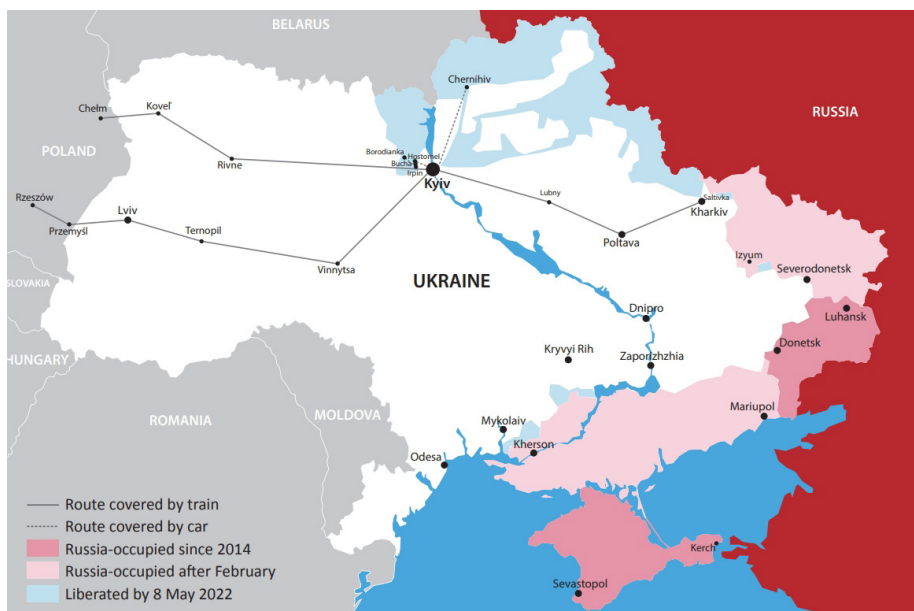
Uurimisreisil osales kaks teadlast: dr Ivo Juurvee, Rahvusvahelise Kaitseuringute Kes-kuse julgeoleku ja kerksuse programmi juht, ja dr René Värk, Tartu Ülikooli rahvus- vahelise õiguse dotsent ja Eesti Diplomaatide Kooli direktori asetäitja.

Meeskond viibis Ukrainas 5.–12. maini 2022, reisisid riiki vaid 10 nädalat pärast Vene- maa täiemahulise sissetungi algust. Kohapeal olid ohud vastupidiselt üldistele ootus- tele minimaalsed, eriti võrreldes nende raskustega, mida miljonid Ukraina tsiviilelani- kud igapäevaselt kogesid.

Peamised transpordivahendid Ukrainas olid rongid (Poola piirilt Kiievisse ja Harkivisse ning tagasi) ning koos juhiga renditud autod (reisimiseks teistesse sihtkohtadesse, kokku 600 km).

Internetiühendus ja andmesiderändlus toimusid linnades suurepäraselt, võimaldades tellida taksosõite mobiilirakenduste kaudu.

Kõige lähemale jõudsid RKK uurijad aktiivsele rindejoonele 20–25 kilomeetri kau- gu- sele, kui meeskond külastas 8. mail Harkivi põhjapoolset Saltivka eeslinna. Nii seal kui ka Harkivi kesklinnas oli kogu päeva jooksul kuulda kaugest kanonaadi.

Joonis 7. RKK uurimisgrupi teekond Ukrainas 5.–12. maini 2022. (Juurvee, 2022, p. A1)

IVO JUURVEE

Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse (ICDS) teadur, julgeoleku ja kerksuse uurimisprogrammi juht

E-post: ivo.juurvee@icds.ee

Ivo Juurvee on Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse (ICDS) teadur ning julgeoleku ja kerksuse programmi juht. Enne ICDS-iga liitumist 2017. aastal oli ta julgeoleku valdkonnas praktiseerinud rohkem kui 13 aastat. Eesti avalikus teenistuses on ta olnud muu hulgas nõunik Eesti Vabariigi riigikantselei julgeoleku ja riigikaitse koordinatsioonibüroos ning Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituudi juhataja. Lisaks on ta õpetanud julgeolekualaseid teemasid Tartu Ülikoolis, Kaitseväeakadeemias, Eesti Diplomaatide Koolis, Ukraina Diplomaatilises Akadeemias, NATO koolis (Oberammergau) ja FRONTEx-i piirihalduse magistriprogrammis. Ivo erialased ja akadeemilised huvialad on infosõda, luureteenistused ja muud hübriidkonfliktide vormid. Ta on töötanud Londoni Ülikooli slaavi ja Ida-Euroopa uuringute instituudi auliikmena ning pidanud külalisloenguid mitmes ülikoolis, sealhulgas Stanfordis ja Georgetownis. Tal on doktorikraad Tartu Ülikoolist (2013) ja magistrikraad Kesk-Euroopa Ülikoolist Budapestis (2003). Ta on kahe raamatu ning arvukate artiklite ja raportite autor.